

Archeologienota: Het archeologisch vooronderzoek aan de Gilbert De Breuckstraat te Eernegem.

**Vanessa Vander Ginst
Laurane Dupont**

**Tienen, 2018
Studiebureau Archeologie bvba**

Archeologienota: Het archeologisch vooronderzoek aan de Gilbert De Breuckstraat te Eernegem.

**Vanessa Vander Ginst
Laurane Dupont**

**Tienen, 2018
Studiebureau Archeologie bvba**

Colofon

Archeologienota: Het archeologisch vooronderzoek aan de Gilbert Debreuckstraat te Eernegem

Initiatiefnemer:	NV DANNEELS DEVELOPMENT
Projectleiding:	Vanessa Vander Ginst
Erkend archeoloog:	Vanessa Vander Ginst
Auteurs:	Vanessa Vander Ginst & Laurane Dupont
Foto's en tekeningen:	Studiebureau Archeologie bvba (tenzij anders vermeld)

Op alle teksten, foto's en tekeningen geldt een auteursrecht. Zonder voorafgaandelijke schriftelijke toestemming van Studiebureau Archeologie bvba mag niets uit deze uitgave worden vermenigvuldigd, bewerkt en/of openbaar gemaakt, hetzij door middel van webpublicatie, druk, fotokopie, microfilm of op welke andere wijze ook.

Studiebureau Archeologie bvba
Bietenweg 20
3300 Tienen
www.studiebureau-archeologie.be
info@studiebureau-archeologie.be
tel: 0474/58.77.85
fax: 016/77.05.41

©2018, Studiebureau Archeologie bvba

Inhoudstafel

Inhoudstafel

Hoofdstuk 1	Bureauonderzoek	p. 3
1.1	Beschrijvend gedeelte	p. 3
1.1.1	Administratieve gegevens	p. 3
1.1.2	Archeologische voorkennis	p. 4
1.1.3	Onderzoeksopdracht	p. 4
	Vraagstelling	p. 4
	Randvoorwaarden	p. 5
	Beschrijving geplande werken	p. 5
	<i>Huidige situatie</i>	p. 5
	<i>Geplande werken</i>	p. 6
1.1.4	Werkwijze en motivering bronselectie	p. 7
1.2	Assessmentrapport	p. 8
1.2.1	Landschappelijke ligging van het projectgebied	p. 8
1.2.2	Historische beschrijving van het projectgebied	p. 12
1.2.3	Archeologisch kader van het projectgebied	p. 17
1.2.4	Datering en interpretatie van het onderzochte gebied	p. 19
1.2.5	Synthese en beantwoording onderzoeksvragen	p. 20
Hoofdstuk 2	Programma van maatregelen	p. 21
2.1	Administratieve gegevens	p. 21
2.2	Gemotiveerd advies	p. 22
2.3	Programma van maatregelen voor vooronderzoek met ingreep in de bodem	p. 22
2.3.1	Vraagstelling en onderzoeksdoelen	p. 22
2.3.2	Onderzoeksmethode	p. 23
2.3.3	Onderzoekstechnieken	p. 26
2.3.4	Voorziene afwijking ten aanzien van de Code van Goede Praktijk	p. 28
Bibliografie		p. 29

Hoofdstuk 1 Bureauonderzoek

1.1 Beschrijvend gedeelte

1.1.1 Administratieve gegevens

Projectcode: 2018C202

Aanleiding: De opgemaakte archeologienota kadert in een geplande verkavelingsvergunningsaanvraag. De nota werd opgemaakt voor een geplande verkavelingsvergunningsaanvraag in een projectgebied dat buiten de vastgestelde archeologische zones ligt en met een oppervlakte van 3428 m². Daarmee valt de vergunningsaanvraag binnen de aanvragen waarbij de totale oppervlakte van de kadastrale percelen 3000 m² of meer bedraagt (Onroerendergoeddecreet van 12 juli 2013, het Onroerendergoedbesluit van 16 mei 2014 en de Code van Goede Praktijk).

Erkend archeoloog: Vanessa Vander Ginst (OE/ERK/Archeoloog/2015/00030)
Studiebureau Archeologie bvba (OE/ERK/Archeoloog/2015/00002)

Locatie: Gilbert Debreuckstraat, Eernegem, Ichtegem (fig. 1.1, 1.2 en 1.3)
Bounding box: punt 1: x= 55566, y= 203244
punt 2: x= 55650, y= 203329

Ichtegem, Eernegem, Afd. 2, Sectie B, perceel 1396 (partim)

Periode uitvoering: 20 – 23 maart 2018

Relevante termen: Bureauonderzoek, Zandstreek, buitengebied

Verstoorde zones: Geen

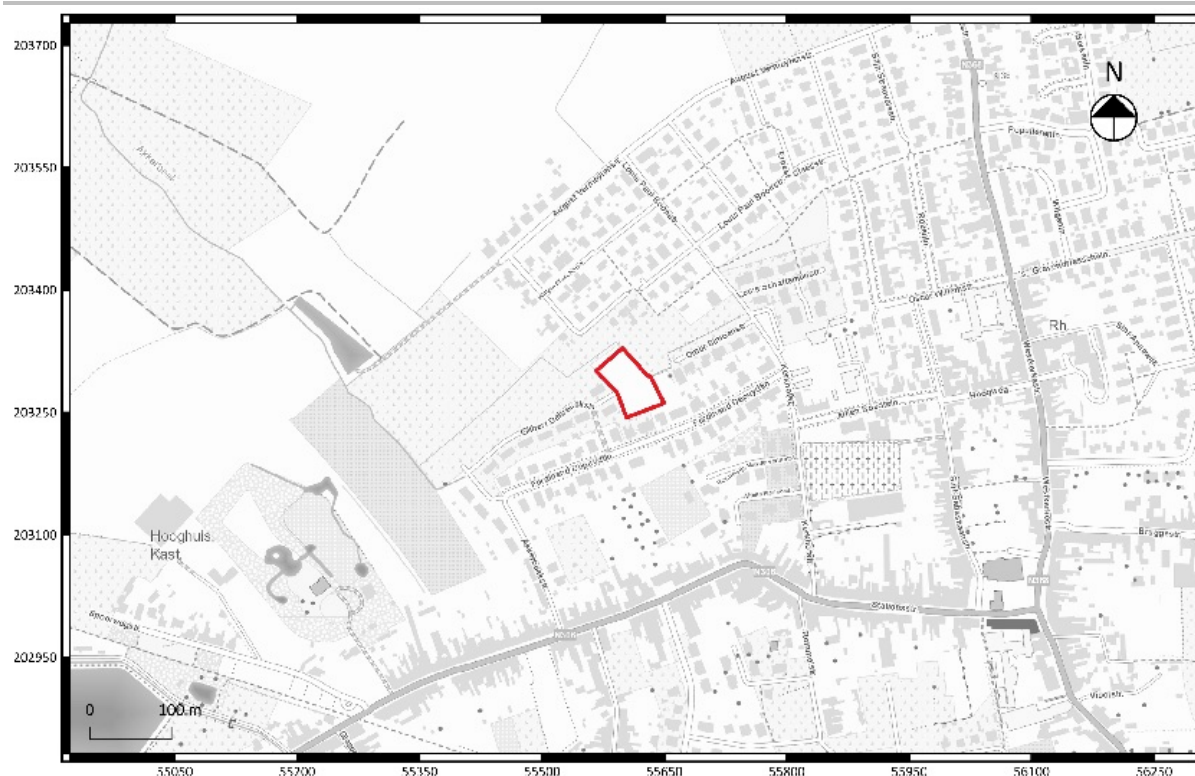

Fig. 1.1: Uittreksel van de topografische kaart met situering van het projectgebied (©Databank Ondergrond Vlaanderen).

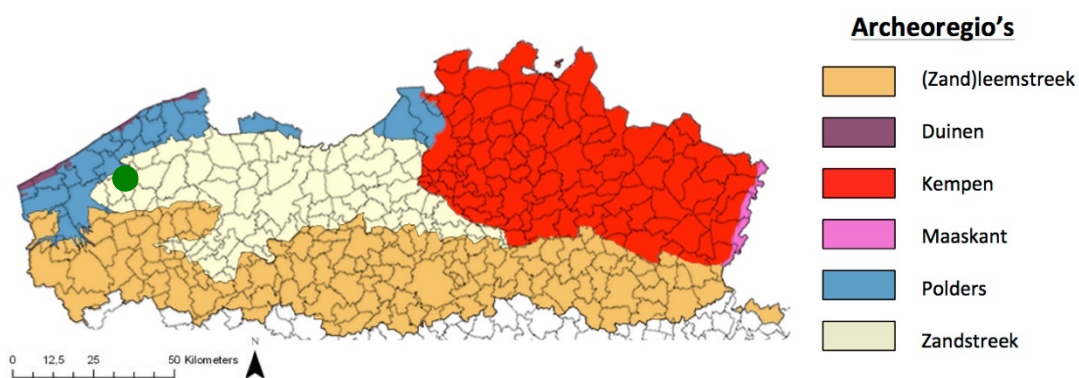

Fig. 1.2: Situering van het projectgebied binnen de verschillende Vlaamse archeoregio's¹.

¹ <https://onderzoeksbalans.onroerendergoed.be/onderzoeksbalans/archeologie>

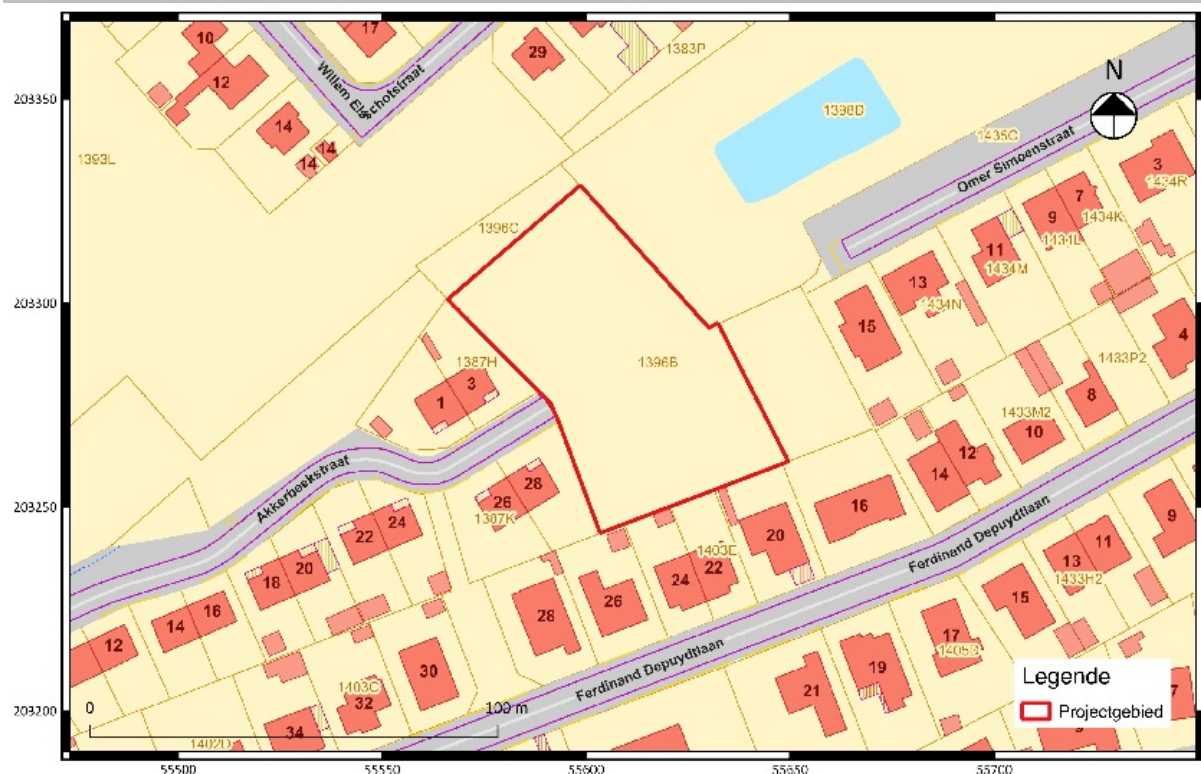

Fig. 1.3: Uittreksel van het kadasterplan met situering van het projectgebied (©CADGIS).

1.1.2 Archeologische voorkennis

Geen.

1.1.3 Onderzoeksopdracht

Het bureauonderzoek heeft tot doel het projectgebied archeologisch te evalueren op basis van bestaande bronnen en de impact van de geplande werken op eventueel aanwezig archeologisch erfgoed te bepalen. Dit houdt in dat er informatie wordt verzameld over de mogelijke aanwezigheid of afwezigheid van archeologisch erfgoed binnen het projectgebied. De kenmerken, de relatie met het omringende landschap, de bewaringstoestand en de waarde van eventueel aanwezig archeologisch erfgoed worden ingeschat. Ook de manier waarop de geplande bodemingrepen worden uitgevoerd maakt deel uit van deze evaluatie.

Er wordt een antwoord geformuleerd op de volgende onderzoeksvragen:

Welke aanwijzingen bevatten de bestaande bronnen en de informatie met betrekking tot de geplande werken over het archeologisch potentieel van het terrein?

Wat is de impact van de geplande werken?

Randvoorwaarden:

N.v.t.

Beschrijving geplande werken:

Voor een correcte inschatting van de verstoring van de bodem wordt een gedetailleerde beschrijving van de geplande bodemingrepen door de initiatiefnemer opgesteld, geïllustreerd met (de meest recente) bouwplannen² voor zover deze reeds zijn opgemaakt.

Huidige situatie:

Het projectgebied, met een totale oppervlakte van 3428 m², is momenteel braakliggend. Het terrein wordt omsloten door bebouwde percelen in het zuiden en het westen en akkerland in het noorden en het oosten. De initiatiefnemer is nog geen eigenaar van de grond.

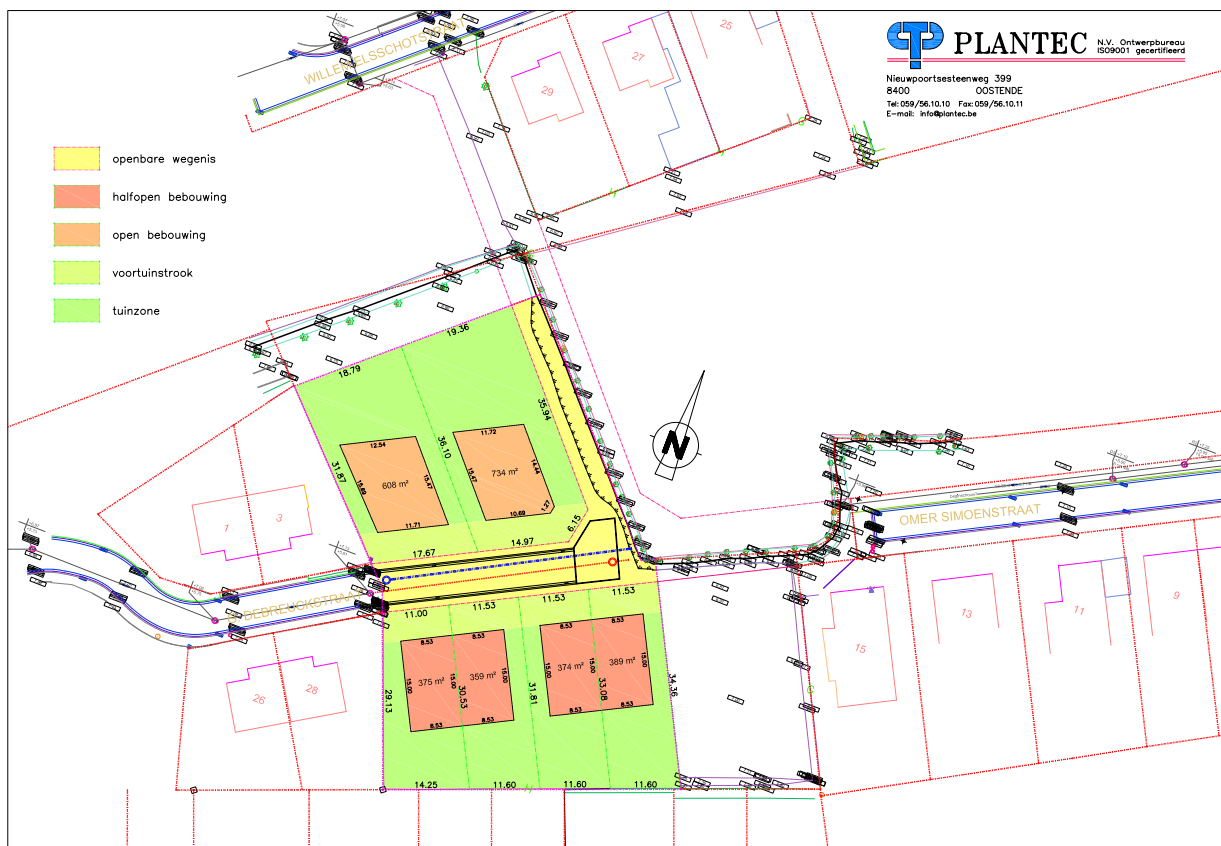
Fig. 1.4: Huidige terreingesteldheid

² Alle bouwplannen en informatie werden ter beschikking gesteld door de initiatiefnemer.

Geplande werken:

De initiatienemer plant een verkavelingsvergunningsaanvraag ten behoeve van 6 bouwlotten en een wegenis. Het verkavelingsplan voorziet een verlenging van de huidige Gilbert Debreuckstraat met aan weerszijden verschillende kavels (fig. 1.5). De vier loten ten zuiden van de wegenis worden ingericht met twee woonblokken, elk bestaande uit twee halfopen woningen met een oppervlakte die varieert tussen de 359 m² en 389 m² met een tuin en voortuinstrook. De twee loten ten noorden van de wegenis omvatten elk één individuele woning met een oppervlakte van 608 m² en 734 m² met eveneens een tuin en voortuinstrook.

Aangezien het om een verkaveling gaat, dient het volledige terrein te worden beschouwd als een zone waar het bodemarchief potentieel wordt bedreigd.

1.1.4 Werkwijze en motivatie bronselectie

Voor het bureauonderzoek zijn de aardkundige gegevens online onderzocht via www.dov.vlaanderen.be. Op basis van de onderzochte kaarten werd gepoogd een duidelijk beeld te verkrijgen van de landschappelijke en bodemkundige ligging van het projectgebied (conform de Code van Goede Praktijk art. 12.5.2.1 en art. 12.5.2.2). Hiervoor werd gebruik gemaakt van volgende kaarten:

- Bodemkaart
- Tertiair Geologische kaart
- Quartair Geologische Kaart
- Digitaal Hoogtemodel (DHM II)

De geomorfologische kaart kon niet worden geraadpleegd omdat deze niet beschikbaar is voor het projectgebied.

Van het tot nog toe uitgevoerde historisch en heemkundig onderzoek is een stand van zaken opgemaakt met betrekking tot het onderzoeksgebied op basis van de beschikbare publicaties. Het historisch kaartmateriaal en luchtfoto's is gegeorefereerd geraadpleegd via het geoportaal van het agentschap Onroerend Erfgoed en bijkomend kaartmateriaal werd opgezocht via www.cartesius.be. Het gebruikte kaartmateriaal werd geselecteerd op basis van de nauwkeurigheid en de aanwezige geschiedkundige gegevens (conform de Code van Goede Praktijk art. 12.5.1.2). Volgende kaartmateriaal en luchtfoto's werden geraadpleegd:

- Ferrariskaart (1770-1777)
- Atlas der Buurtwegen (ca. 1840)
- Vandermaelenkaart (1846-1852)
- Kadasterkaart van Popp (1842-1879)
- Luchtfoto's (1971, 2000, 2017)

Het belangrijkste beschikbare historische kaartmateriaal werd geraadpleegd om de geschiedenis van het grondgebruik gedurende de laatste eeuwen zo goed mogelijk na te gaan. Deze informatie kan een impact hebben op de kwaliteit van het eventueel aanwezige bodemarchief en de bewaring ervan.

1.2 Assessmentrapport

1.2.1 Landschappelijke ligging van het projectgebied

Het projectgebied is gelegen op ca. 900 m van het centrum van Eernegem, deelgemeente van Lichtegeem, ter hoogte van de Gilbert Debreuckstraat. Het terrein bevindt zich op een hoogte van ca. 6-8 m TAW (fig. 1.11) in de archeoregio van de Zandstreek en meer bepaald het Westelijk Houtland (fig. 1.2). De omgeving van het projectgebied kent een licht glooiend landschap onderbroken door meerdere waterlopen (fig. 1.6). Het reliëf neemt af ten noordwesten, richting de regio van de kustpolders. Binnen het projectgebied zelf is een geleidelijk hoogteverschil kenbaar van ca. 2 m (fig. 1.7, 1.8 en 1.9). Hydrografisch behoort het projectgebied tot het net van het IJzerbekken in het stroomgebied van de IJzer. De afwatering verloopt via de Akkerbeek, die zich ten westen van het projectgebied bevindt. Op het digitaal hoogtemodel is ook te zien dat verschillende percelen in de omgeving afgewaterd worden door greppels.

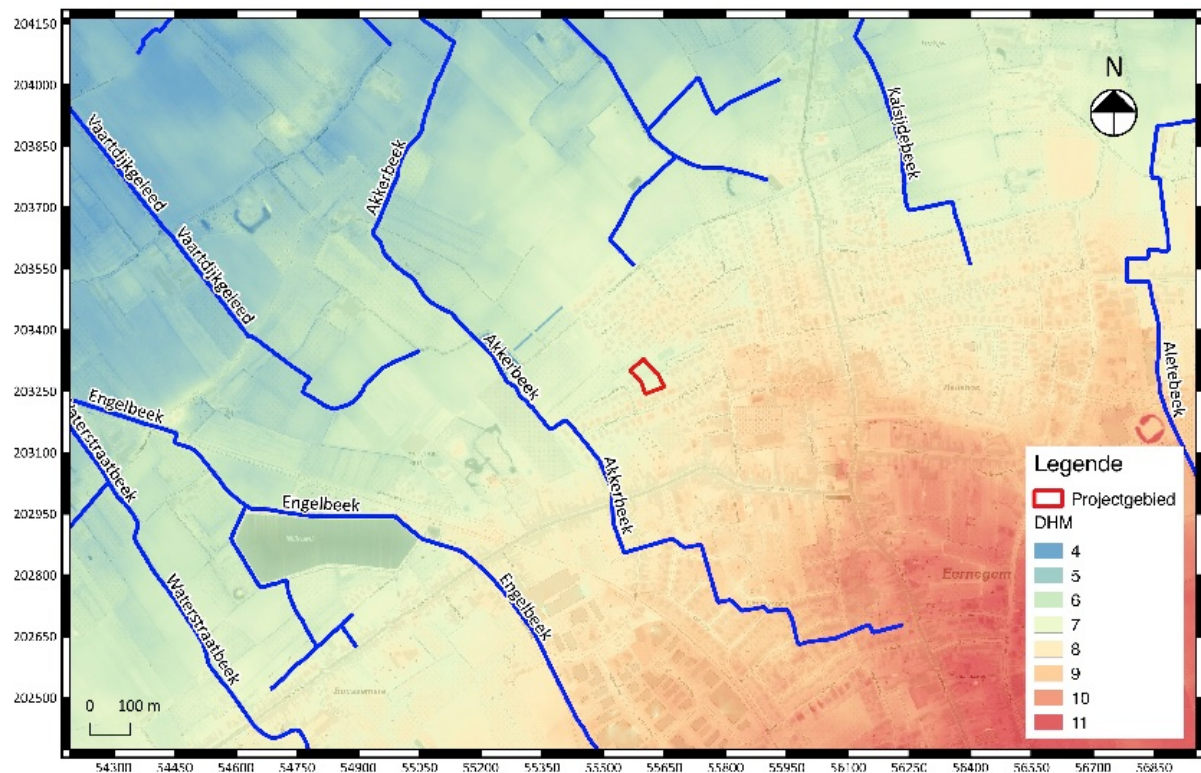

Fig. 1.6: DHMII (schaal 1/10.000) met aanduiding van het projectgebied (bron: Geopunt Vlaanderen).

Fig. 1.7: Detailopname van DHMII (schaal 1/2500) met aanduiding van het projectgebied (bron: Geopunt Vlaanderen).

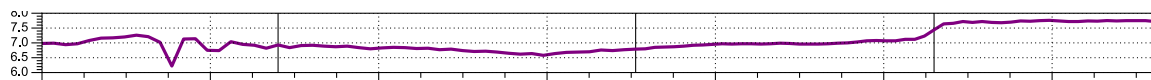

Fig. 1.8: Terreinprofiel 1 van noordwest naar zuidoost.

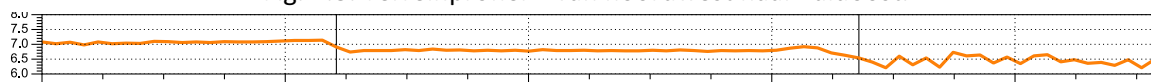

Fig. 1.9: Terreinprofiel 2 van zuidwest naar noordoost.

Het geologisch substraat van het onderzoeksgebied is opgedeeld uit de Formatie van Tielt (Vroeg Eoceen 54,8 - 49 miljoen) en meer specifiek het lid van Eegem (TtEg; jongste lid (1/3)). Hieronder staan de verdere voor het projectgebied beschikbare gegevens opgesomd volgens www.dov.vlaanderen.be en www.geopunt.be.

- Volgens de **tertiar geologische kaart** (fig. 1.10) (www.dov.vlaanderen.be) is het voornaamste lithologische kenmerk van het lid van Eegem, grijsgroen zeer fijn, glauconiet- en glimmerhoudend zand met kleilagen en zandsteenbanken.
- Op de **quartair geologische kaart** (fig. 1.11) (www.dov.vlaanderen.be) is het project aangeduid met code 3. Dit betekent het voorkomen van Eolische afzettingen (zand tot silt) van het Weichseliaan of mogelijk vroeg-Holoceen (**EIPw**) en/of hellingsafzettingen van het quartair (**HQ**). Hieronder bevinden zich fluviatiele afzettingen uit het Weichseliaan (Laat-Pleistoceen).

- De **geomorfologische kaart** is niet beschikbaar voor het projectgebied.
- De **bodemkaart** (fig. 1.12) attesteert matig natte, lemige zandbodems met weinig duidelijke tot duidelijke ijzer en/of humus B horizont (Sdf) in het noorden en matig natte lemige zandbodems (Sdg) in het zuiden.

Het complex SdF in de Zandstreek wordt omschreven als overwegend Podzolachtige gronden met overgangsvormen tot de Postpodzolen³. De bouwvoor is ongeveer 30 cm dik en donker grijsbruin. De onderliggende Podzol B is soms weinig duidelijk.

De bouwvoor van het Sdg complex is iets dikker en humeuzer dan bij de matig droge Podzolen op lemig zand. Hij is soms gevlekt met resten van de E horizont en brokjes Podzol B. De Podzol B is 20-40 cm dik en zwak verhit.

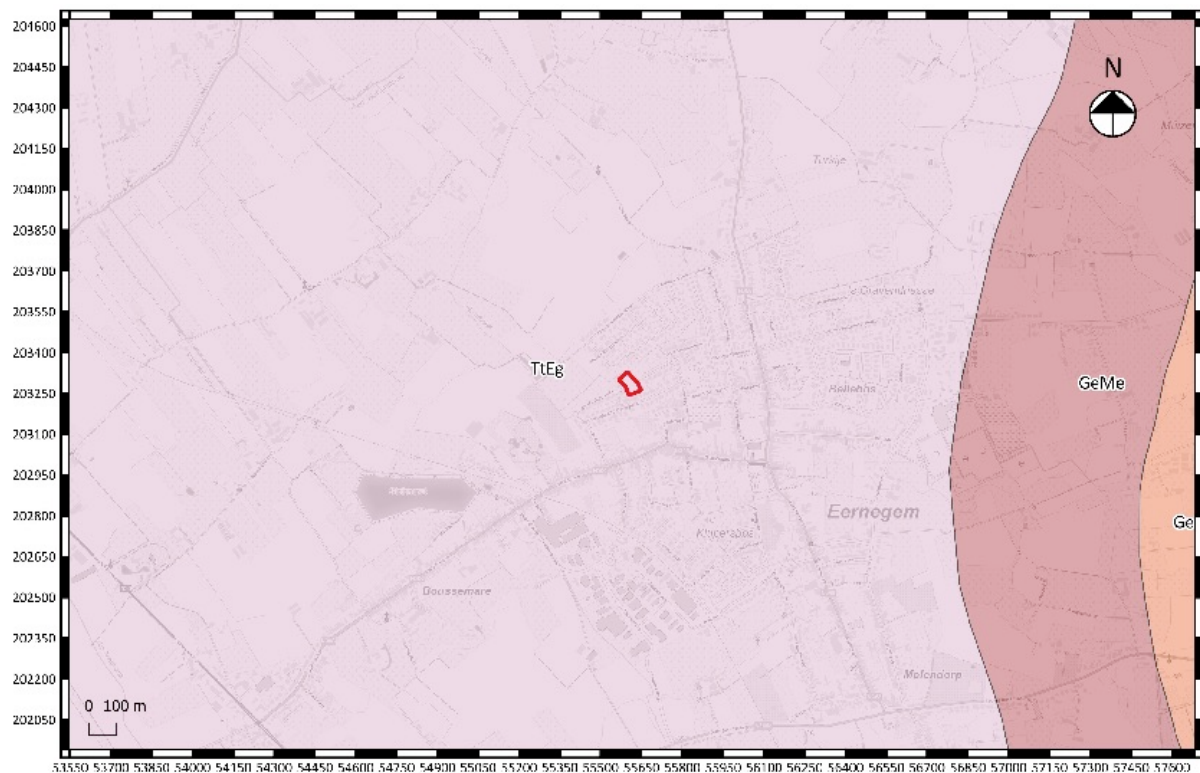
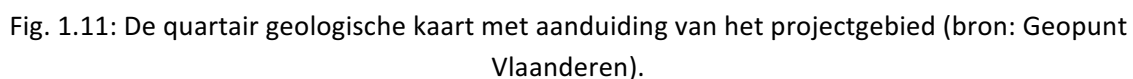

Fig. 1.10: Tertiair geologische kaart met aanduiding van het projectgebied (Bron: Geopunt Vlaanderen).

³ Ameryckx 1929:41-43.

1.2.2 Historische beschrijving van het projectgebied⁴

De naam Eernegem dateert uit de Frankische periode en verwijst naar een zekere Arnjo (Erno) die zich daar destijds vestigde. De plaatsnaam Eernegem is afgeleid van woonplaats (=hem) van de nakomelingen (=inga) van Arnjo. In archeologisch opzicht is er nog weinig gekend over de gemeente. De oudst waargenomen sporen dateren uit de brons- en ijzertijd. Luchtfoto's hebben circulaire structuren aan het licht gebracht die vermoedelijk verwijzen naar resten van grachten rond grafheuvels, die doorgaans in de bronstijd of vroege ijzertijd gedateerd kunnen worden. Uit de Romeinse periode zijn nog geen sites gekend. Tijdens de 1ste en 2de eeuw na Christus werd het wegennet van de streek vernieuwd waarbij de Zeeweg de rand van de kuststreek verbond met het binnenland. Dit doet vermoeden dat ook Eernegem binnen het patroon van verspreide landelijke bewoning viel en wellicht een verdere Romeinse bewoningsontwikkeling kende.

Het dorp Eernegem is vermoedelijk ontstaan in de 7de eeuw na Christus bestaande uit een geheel van kleine agrarische kernen, van elkaar gescheiden door woeste gronden en bos. Ichtegem situeerde zich midden in de *utfanc*, een grote wastine (woeste gronden) gelegen tussen Beerst en Brugge. Rondom de dorpskern werden de gronden bewerkt tot akkerland. De dorpskern van Eernegem zelf ontstond op een opgehoogde structuur (motte).

Op basis van de beschikbare geraadpleegde historische kaarten kan het landgebruik binnen het projectgebied gedocumenteerd worden. Op de Kabinetskaart van Ferraris (1771-1778; fig. 1.13 en fig. 1.14) is vast te stellen dat het projectgebied gesitueerd is ten noordwesten van het dorp Eernegem. Het terrein omvat akkerland met houtkanten gelegen in een sterk gecompartmenteerd, gesloten landschap. Verspreid over het landschap liggen meerdere hoevesites. De 19de-eeuwse Atlas der Buurtwegen (1841; fig. 1.15), de kaart van Vandermaelen (1846-1854; fig. 1.16) en de kadasterkaart van Popp (1842-1879; fig. 1.17) tonen een gelijkaardig beeld. Het projectgebied is vermoedelijk nog in gebruik als akkerland. Ook de beschikbare online te raadplegen luchtfoto's (1971; fig. 1.18, 2000; fig. 1.19 en 2012; fig. 1.20) wijzen op een onbebouwd terrein dat wordt gebruikt als akkerland. De bebouwing in de omgeving is daarentegen wel sterk toegenomen.

⁴ <https://inventaris.onroerenderfgoed.be/erfgoedobjecten/126374>

Fig. 1.13: De Ferrariskaart (1771-1778) met aanduiding van het projectgebied (bron: www.geopunt.b).

Fig. 1.14: Detail uit de Ferrariskaart met aanduiding van het projectgebied (bron: www.geopunt.be).

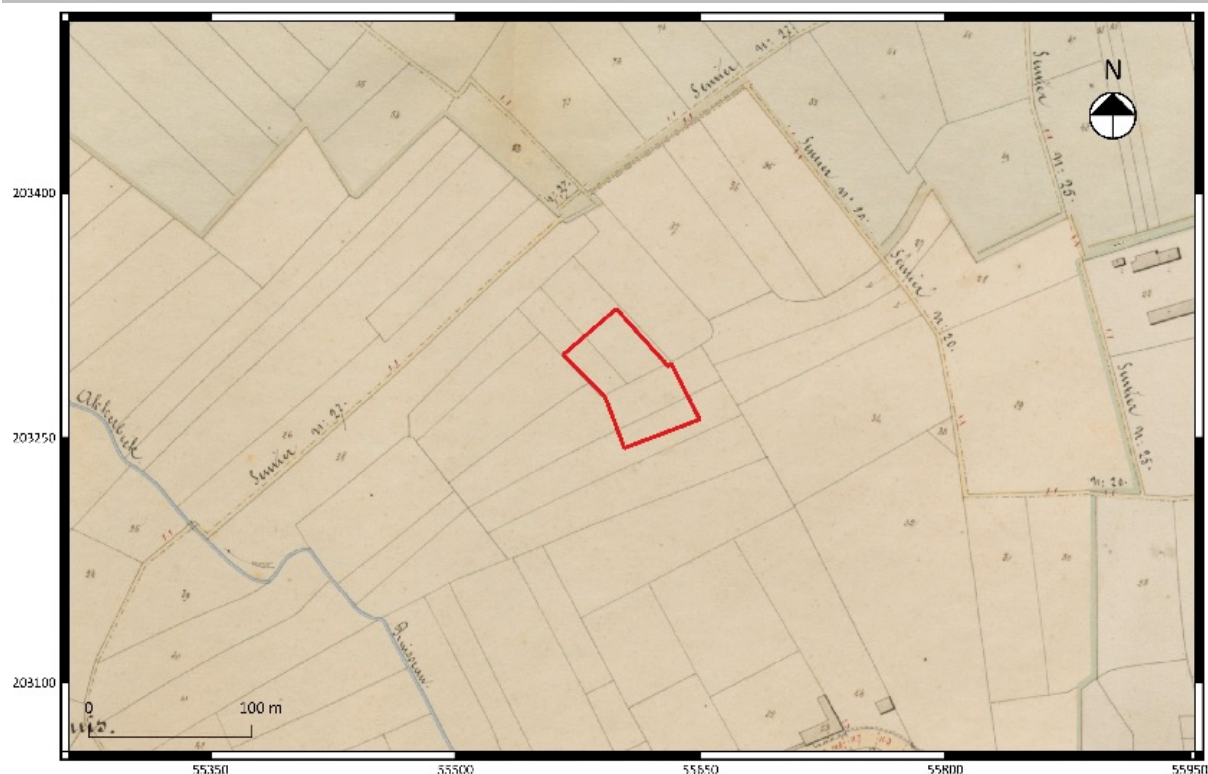

Fig. 1.15: De Atlas der Buurtwegen (ca. 1840) met aanduiding van het projectgebied (bron: www.geopunt.be).

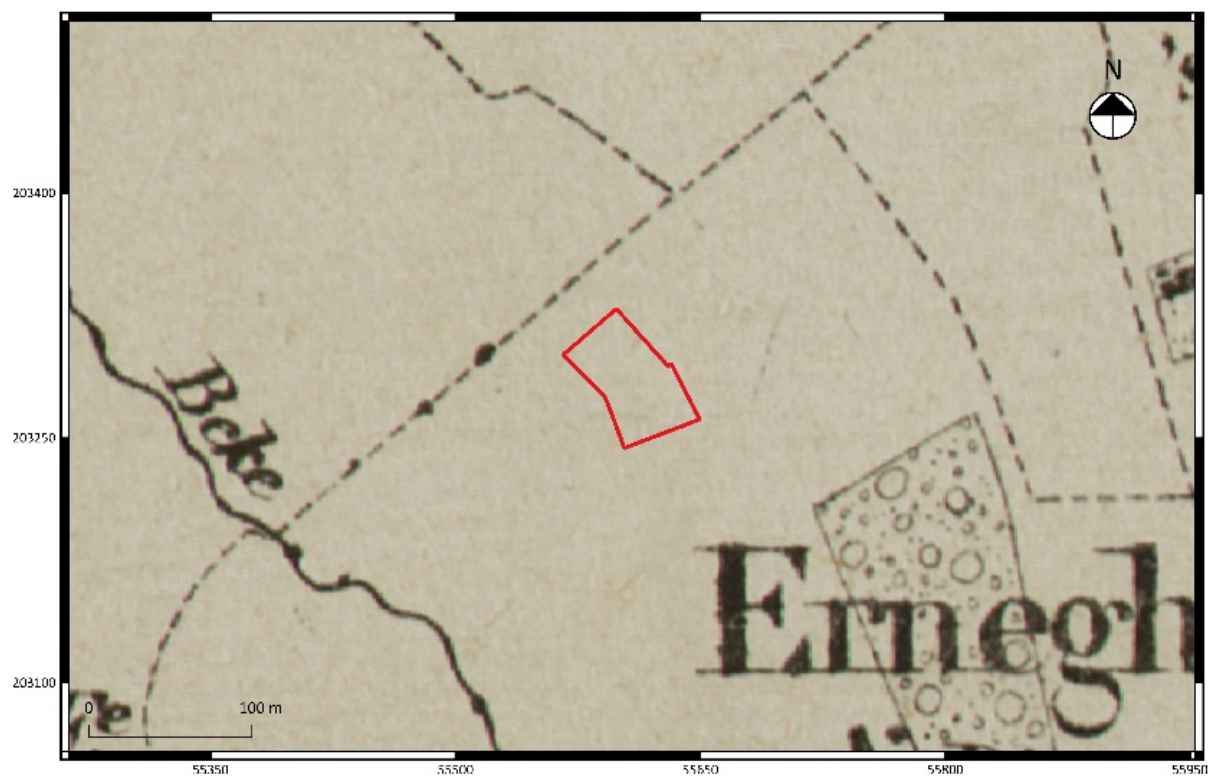

Fig. 1.16: De Vandermaelenkaart (1846-1854) met aanduiding van het projectgebied (www.geopunt.be)

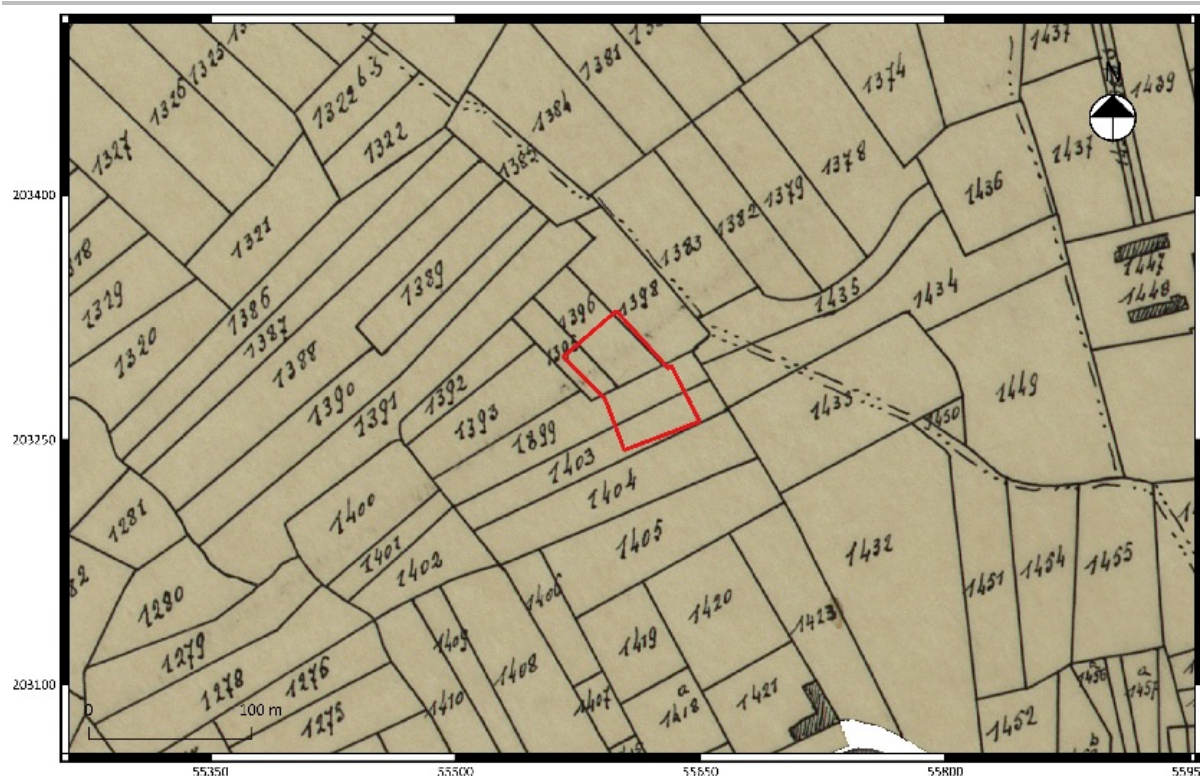

Fig. 1.17: De Popp-kaart (1842-1879) met aanduiding van het projectgebied (www.geopunt.be)

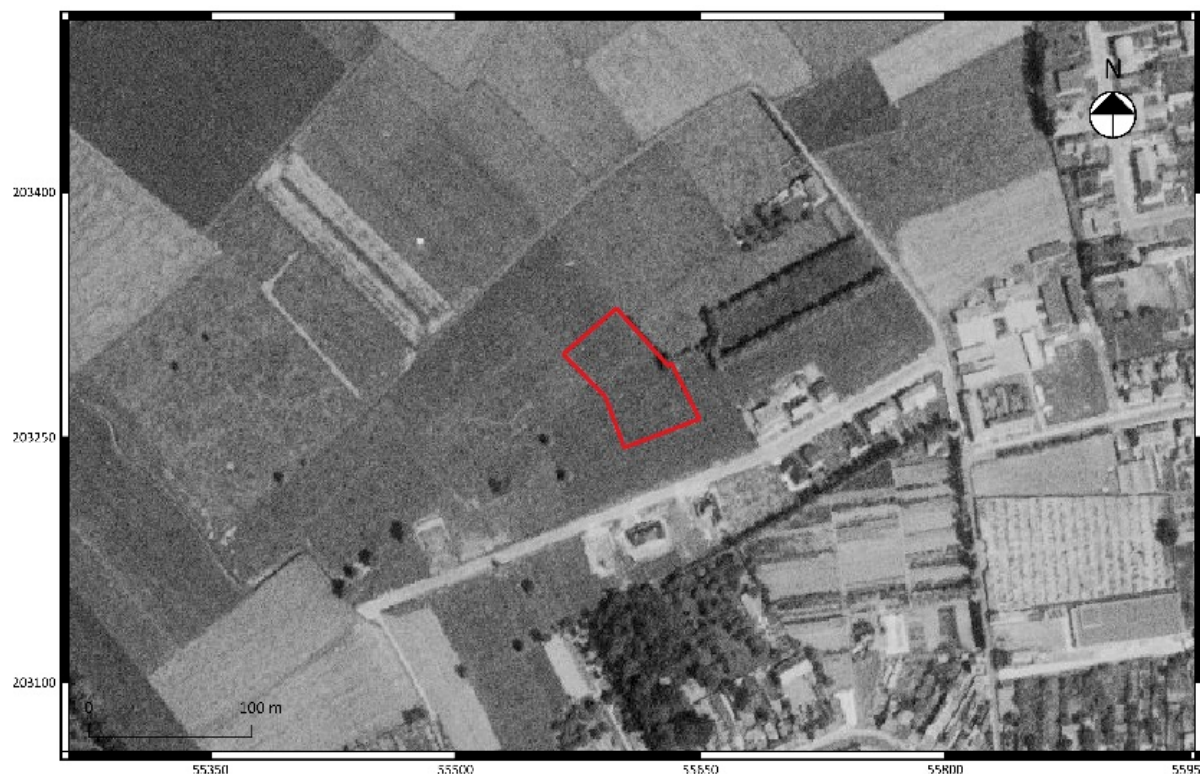

Fig. 1.18: Luchtfoto uit 1971 met aanduiding van het projectgebied⁵.

⁵ Onderliggende kaartlaag: © Geopunt (AGIV).

Fig. 1.19: Luchtfoto uit 2000 met aanduiding van het projectgebied⁶.

Fig. 1.20: Luchtfoto uit 2017 met aanduiding van het projectgebied⁷.

⁶ Onderliggende kaartlaag: © Geopunt (AGIV).

⁷ Onderliggende kaartlaag: © Geopunt (AGIV).

1.2.3 Archeologisch kader van het projectgebied

In de databank van de Centrale Archeologische Inventaris (CAI) zijn binnen een straal van 1 km rondom het projectgebied een aantal archeologische vindplaatsen en vondstmeldingen opgenomen (fig. 1.21):

Aan de hand van luchtfoto's werden op het hoger gelegen plateau meerdere circulaire structuren waargenomen, die verwijzen naar mogelijke grafheuvels uit de brons- of ijzertijd (CAI**154675**). Dergelijke grafheuvels behoorden meestal tot omvangrijke grafvelden, die door de eeuwen heen gebruikt werden. De circulaire structuur die op fig. 1.22 afgebeeld wordt, werd niet gedateerd maar kan mogelijk in het laat neolithicum tot midden bronstijd geplaatst worden (zoals de vele andere gedateerde exemplaren vnl. In de gemeente Aartrijke). CAI-locatie **162278** verwijst naar een ongedateerde gracht ontdekt tijdens controle van werken.

Voorts werd de Sint-Medarduskerk te Eernegem opgenomen in de CAI-inventaris als objectnummer **76548**. In 2010 werd bij controle van werken een sleuf dwars door het middenschip van de kerk aangelegd waarbij twee pijlers van een voorloper van de kerk werden waargenomen. Onderzoek in 1996 heeft 3 bouwfases vastgesteld. De oudste steenbouwfase van de kerk dateert uit de 11de -12de eeuw toen het nog een romaanse kruiskerk betrof.

De topografische kaart met weergave van polygonen van landschappen en parken, beschermde stads- en dorpsgezichten, landschappen en monumenten volgens de inventarissen van Onroerend Erfgoed (fig. 1.22) toont binnen een straal van 1 km van het projectgebied verschillende culturele/landschappelijke waarden. Het betreft meerdere als bouwkundig erfgoed geattesteerd woningen en de afbakening van het akkerlandschap Moere in de Landschapsatlas Onroerend Erfgoed (R30028).

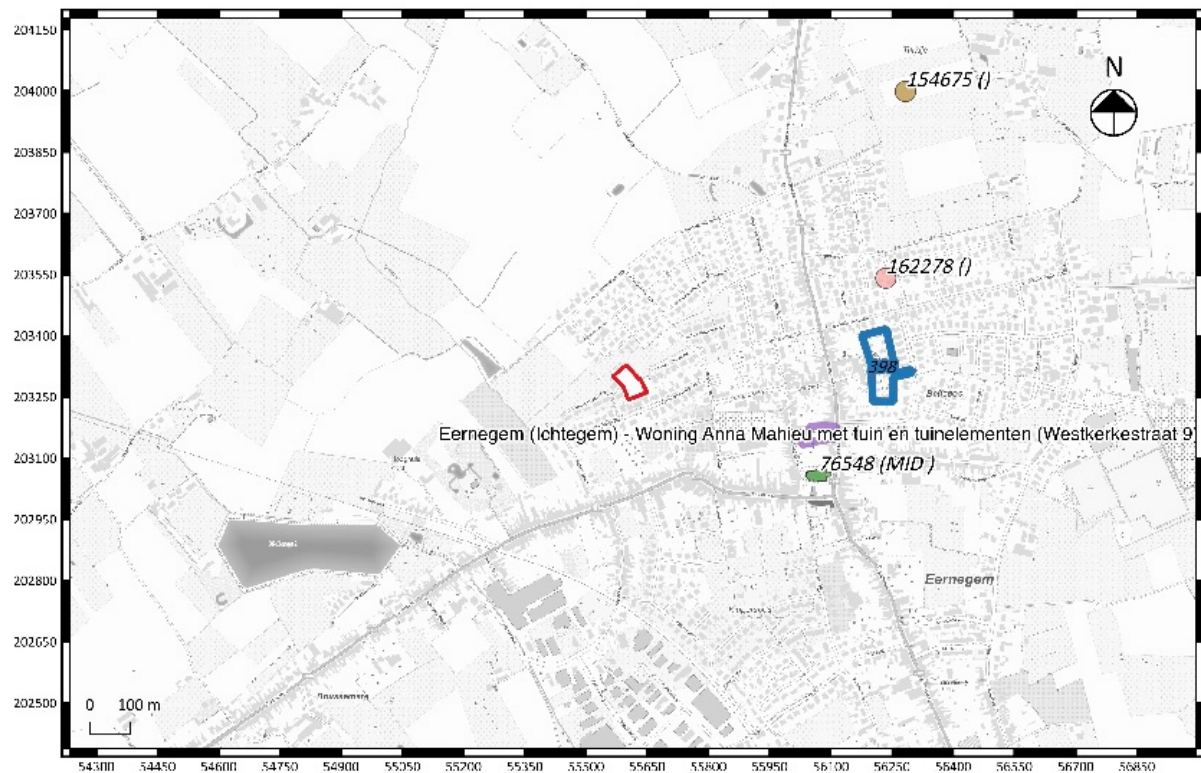

Fig. 1.21: Uittreksel uit de CAI met situering van het projectgebied⁸.

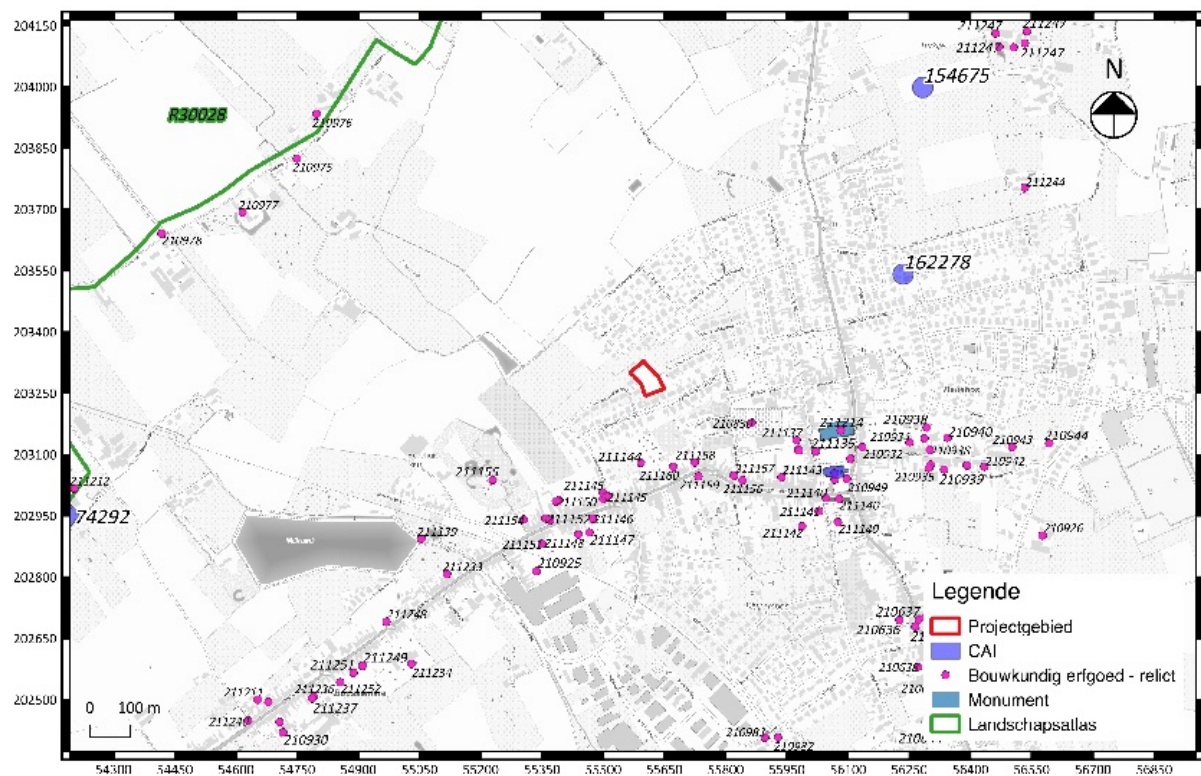

Fig. 1.22: Synthesekaart van culturele waarden met situering van het projectgebied⁹.

⁸ www.agiv.be

⁹ www.agiv.be

1.2.4 Datering en interpretatie van het onderzochte gebied

Op basis van de verzamelde aardkundige en historische gegevens kan worden geconcludeerd dat het onderzoeksterrein interessante en relevante archeologische waarden kan bevatten. Historische kaarten uit de 18de en 19de eeuw geven aan dat het projectgebied steeds onbebouwd is gebleven waardoor er wellicht geen tot weinig structurele bodemverstoring heeft plaatsgevonden.

Door middel van luchtfoto's werden in de omgeving van Ichtegem verschillende circulaire structuren waargenomen die vermoedelijk verwijzen naar grafcircels uit de bronstijd of (vroeg) ijzertijd. Sporen van bewoningsites uit die periode zijn nog niet aangetroffen maar hoogstwaarschijnlijk bevonden zich in de omgeving ook "zwervende erven" die niet te detecteren zijn aan de hand van luchtfotografische prospectie. Wat betreft latere periodes is voorts ook nog weinig gekend in de omgeving. Deze blinde vlek in de omgeving van het projectgebied is dan ook wellicht eerder te wijten aan het ontbreken van systematisch archeologisch onderzoek in de gemeente. Archeologische vondsten uit de wijdere omgeving wijzen echter op een continuïteit in bewoning doorheen de Romeinse en middeleeuwse periode. Theoretisch kunnen er op het projectgebied sporen uit alle periodes worden aangetroffen en zijn er geen periodes waar een specifiek verhoogde kans voor is. Daar het terrein op historische kaarten doorgaans als akkerland wordt geattesteerd, ligt de archeologische verwachting voor de late- en post middeleeuwse periode wel lager.

Besluitend kan gesteld worden dat de aan - of afwezigheid van een site binnen het projectgebied aan de hand van het bureauonderzoek niet uitgesloten kan worden. Archeologische waarden vanaf de steentijd tot en met de nieuwste tijd kunnen voorkomen. Verder onderzoek is noodzakelijk om concretere informatie in te winnen over de al dan niet aanwezigheid van een archeologische site binnen de contouren van het projectgebied.

1.2.5 Synthese

Welke aanwijzingen bevatten de bestaande bronnen en de informatie met betrekking tot de geplande werken over het archeologisch potentieel van het terrein?

Op basis van de verzamelde aardkundige en historische gegevens kan worden geconcludeerd dat het onderzoeksterrein interessante en relevante archeologische waarden kan bevatten. Historische kaarten uit de 18de en 19de eeuw geven aan dat het projectgebied steeds onbebouwd is gebleven waardoor er wellicht geen tot weinig structurele bodemverstoring heeft plaatsgevonden.

Door middel van luchtfoto's werden in de omgeving van Ichtegem verschillende circulaire structuren waargenomen die vermoedelijk verwijzen naar grafcircels uit de bronstijd of (vroeg) ijzertijd. Sporen van bewoningsites uit die periode zijn nog niet aangetroffen maar hoogstwaarschijnlijke bevonden zich in de omgeving ook "zwervende erven" die niet te detecteren zijn aan de hand van luchtfotografische prospectie. Deze blinde vlek is dan ook eerder te wijten aan het ontbreken van systematisch archeologisch onderzoek in de gemeente. Wat betreft latere periodes is voorts ook nog weinig gekend in de omgeving. Archeologische vondsten uit de wijdere omgeving wijzen echter op een continuïteit in bewoning doorheen de Romeinse en middeleeuwse periode. Daar het terrein op historische kaarten doorgaans als akkerland wordt geattesteerd ligt de archeologische verwachting voor de late- en post middeleeuwse periode lager. Theoretisch kunnen er op het projectgebied sporen uit alle periodes worden aangetroffen en zijn er geen periodes waar een specifiek verhoogde kans voor is.

Wat is de impact van de geplande werken?

De initiatienemer plant een verkavelingsvergunningsaanvraag ten behoeve van 6 bouwloten en een wegenis. Het verkavelingsplan voorziet een verlenging van de huidige Gilbert Debreuckstraat met aan weerszijden verschillende bouwloten. Aangezien het om een verkaveling gaat, dient het volledige terrein te worden beschouwd als een zone waar het bodemarchief potentieel wordt bedreigd.

Bibliografie

Websites (geraadpleegd op 22-03-2018)

<https://cai.onroerenderfgoed.be>

<https://loket.onroerenderfgoed.be/archeologie/notas/archeologienotas/398>

<https://loket.onroerenderfgoed.be/archeologie/notas/archeologienotas/994>

<https://geo.onroerenderfgoed.be>

www.cartesius.be

www.dov.vlaanderen.be

www.geopunt.be

www.kbr.be

<https://www.google.be/maps>